

Fotografera gamla Per Forsells passio

Per Forsell, Asen, Häl-
singmo, 81 år den 28
februari.

Timmerhuggare, flotta-
re, plankbärare, fabriks-
arbetare, skogsskolare
m.m. Men mest av allt:
mästerfotograf och före-
läsare.

Det är som sådan hans
livsverk och minne kom-
mer att leva. Hans por-
trättgalleri av gamla
människor med fårade
ansikten och silver i hår
och skägg saknar mot-
stycke. Det är inte bara
bilder, de är levande män-
niskor långt efter sin
bortgång.

Att sitta hemma i vardags-
rummet hos Per Forsell och höra
 honom berätta om de original
han mött är som att sitta på en
 föreläsning. Bättre än skiopti-
konbilderna på vita duken lys-
er de stora bilderna från väggarna,
som egentligen knappast be-
hövde några tapeter.

Det är poesi i hans fram-
ställning, som är klar och dis-
tinkt. En inlörd läxa, där varje
ord klaffar perfekt, och ändå är
det nyhetens behag och samma
inspiration varje gång han skild-
rar de märkliga levnadsödena.

— Jag har aldrig skrivit ner ett
enda ord, utan allt finns bevarat
häruppe, säger Per Forsell och

knackar fingret mot den 81-åriga
hjärnan.

— När de gamla berättat så har
det fastnat, och sen har jag åter-
gett våra möten och deras berit-
telser vid föreläsningarna som
rückt en timme och tio minuter,
och under den tiden har jag visat
ett 30-tal bilder.

Men han inser själv det fel-
aktiga i att han inte lämnat
någonting skriftligt och säger:

— Skulle jag få hjärnblödning
så vore det borta alltihop.

• BARA EN HOBBY

Fotograferingen har för ho-
nom alltid varit bara en hobby.
Han betraktar sig inte som yr-
kesfotograf. Men den har sam-
tidigt varit hans stora passion.

— Den har kostat mej allting,
säger han. Jag skulle ha behövt
en blåblus eller byxor ibland,
men jag har känt att jag måst
åka till en gamling som jag ville
fotografera, och då har det fått
gå före köp av kläder.

Per Forsell är född i Växbo där
fadern var torpare. Han fick ock-
så tidigt följa far till timmer-
skogen, och sen gav han sig på
egen hand upp till Härjedalen
där han växlade mellan timmer-
huggare och flottare. Ett
sträpatsrikt liv.

Från 1922 var han bosatt i
Ljusne i 28 år, och då var han
plankbärare på sägen och hade
även annat fabriksarbete.

När han var 33 år köpte han sin
första kamera. Den kostade 125
kr.

— Det var bara en liten kame-
ra, men den första riktiga kame-
ran kostade mej en hel Årslön,
1 100 kronor.

— Vi hade fyra dagars seme-
ster på brüdgården, och när de
andra köpte kameror för att
fånga minnesbilder under se-
mestern så köpte jag också en.
Men snart blev jag riktigt smit-
ad av fotograferingsdjävulen
och då blev det också dyrare ut-
rustning undan för undan.

• BERIKANDE

— Jag fotograferade först lite
av varje, men snart nog kom jag
in på min verkliga och stora hob-
by — att fotografera gamla män-
niskor.

— Jag har alltid varit fascine-
rad av gamla människor. Andra
från skolåldern. När kamraterna
var ute och gjorde ofog så sökte
jag mej till gamlingar och satt
och lyssnade på deras berit-
telser.

— De har berikat mitt liv. Inte
med den myntade metallen
pengar, utan med andra värden
som är tidbeständiga.

Till att börja med höll han sig
inom landskapet. Cyklade runt
på landsvägarna lördagar och
söndagar, kunde trampa 4–5 mil
för att leta reda på gamla män-
niskor.

— En del var misstänksamma
och jag kunde få hålla på i flera
år för att övertala dem. Man
måste besöka dem många gånger
innan man tog kameran med.
Annars blev de skrämda. Först
måste man vinna deras för-
troende. Sen kunde man komma
med kameran, och då fick man
en mera sann och levande bild.

Per Forsell berättar om en
granne i Ljusne som han höll på
med i två års tid, innan han fick
 honom framför kameran. Ingen
bild här inte, sa han, och vinkade
avvärande.

— Men jag faktiskt "nötte" ut
 honom, för han var en så stark
personlighet så jag ansåg att jag
måste ha en bild av honom.

• ANSÄGS KONSTIG

I många år gick han ganaka en-
sam med sitt fotointresse i Ljus-
ne. "Som ett får utan herde",
brukade han säga. "Jag anses
vara lite konstig här uppe för
min fotograferings skull", skrev
han en gång till en god vän.

Att en stor och stark karl kunde
använda varje ledig stund för
att fotografera istället för att
hänga på fotbollspen var mer än
de kunde förstå.

— Jag blev av omgivningen
räknad som mycket rubbad som
för omkring och besökte dessa
gamlingar, och mina svärför-
äldrar blev beklagade för att de
fick en måg som var så tokig som
jag.

— Men de som log hänfullt på
den tiden, de hälsar riktigt an-
daksfullt på mej i dag, säger Per
Forsell med lite av triumf i ton-
fallet.

När Per Forsell fyllde 50 år
skrev en fototidning om honom
att "han började fotografera så
sent som 1935, men det dröjde
inte många år förrän hans bilder
var kända över hela landet. Han
är nu en av våra skickligaste
fotografer och hans hobby har
skaffat honom en stor vänkrets
— men inte mycket ekonomiskt
utbyte".

Om vägen till sitt foto-
kunnande säger han:

— Det fanns ingen litteratur på
den tiden, så jag har inte läst mig
till några fotokunskaper. Jag har
lärt av misstagen. Det är den
bästa läromästaren.

• GLÖMDE TID OCH RUM

Det berättas om honom att när
han kom till Stockholm eller till
en fotoklubb och träffade andra
fotoentusiaster så offrade han
gärna några timmar av natt-
sönnen.

En gång bodde han hos en
direktör i Stockholm. När han
skulle gå till sängs på kvällen tog
han med sig en bunt fotografiska
böcker ur bokhyllan som han
skulle titta i innan han som-
nade.

När hembiträdet kom in med
morrnkaffet satt Per Forsell
ännu i pyjamas på sängkanten
och studerade bilder och läste
foto. Hela natten hade gått utan
att han tänkt på det.

Vägen till mästerfotografen
och föreläsaren gick över många
fototävlingar som han vann. Till
slut fick han inte vara med läng-
re.

1948 engagerade Skolöver-
styrelsen honom som före-
läsare. Då lämnade han plank-
bärningen i Ljusne och gav sig
på heltid in i det gebit som var
hans drömvärld.

När han lämnat jobbet i Ljus-
ne började han också på att byg-
ga den egna villan på Asen i Häl-
singmo. Det skedde åren
1949–50.

Det är så vackert här, och så
var mor från den här trakten,
säger han, och just därför valde
han att ha sin "rastplats" mellan
de långa föreläsningsturnéerna
vid Florsjöns strand med utsikt
mot Kasberget.

— Jag är nog den förste arbe-
tare som ställt mej upp i en
talarstol som föreläsare, säger
han.

• RESTE 21 ÅR

I 21 års tid reste han över hela
landet från Smygehuk i Skåne
till Björkliden i norr och berit-
tade om både fotokonst och
människor han mött.

— Och överallt kan jag säga att
jag hade tacksamma åhörare,
och jag fick göra flerfaldiga
återbesök på många platser. Jag
har haft föreläsningar, alltifrån
storstädernas hörsalar, t ex Wal-
lenbergslokalen i Linköping och
till de små lappbyarnas små
stugor.

— Jagkan också skryta med att
jag haft kungligheter som åhö-
rare. Prins Wilhelm satt bland
publiken vid ett tillfälle.

— Nervös? Neej, inte när det
gällt föreläsning i foto!

Kanske minns han allra bäst
den första föreläsningen i Ore-
bro konserthus. När han trädde
in på estraden spelade Ljus-
globen honom i ansiktet och där-
nere satt 850 personer och mötte
 honom med applåder.

— Enligt statistiken så var det
Sten Bergman, Lars Madsén och
jag som toppade besöksriff-
rorerna på den tiden.

• TRE PÅ EN DAG

När han var som mest i farten
kunde han ha upp till tre före-
läsningar på en och samma dag.
Först i en skola på för-
middagen, sen vid en militär-
föreläsning och slutligen den or-
dinarie föreläsningen på kvällen.

När Per Forsell sitter och
berättar är det särskilt ett par
uttryck som han ofta åter-
kommer till och det är "prakt-
människor-original".

— Tänk vad intressant det är
att få sitta vid gamlingen, när
han med stora skopan ur sin äl-
drig sinande minnets brunn öser

upp flydda händelser från en
svunnen tid. Då är det högtids-
stunder av hög karat att bara få
lyssna, lyssna, lyssna och försö-
ka att minnas.

— Jag har nog gått igenom det
mesta av vad Sverige har att
bjud på när det gäller dessa
stiliga säringar, säger han.

Och när de för länge sedan är
borta och deras andes stämna
har tystnat, så finns anlets-
dragen förunderligt levande i
Per Forsells arkiv. En storstild
kulturgärning.

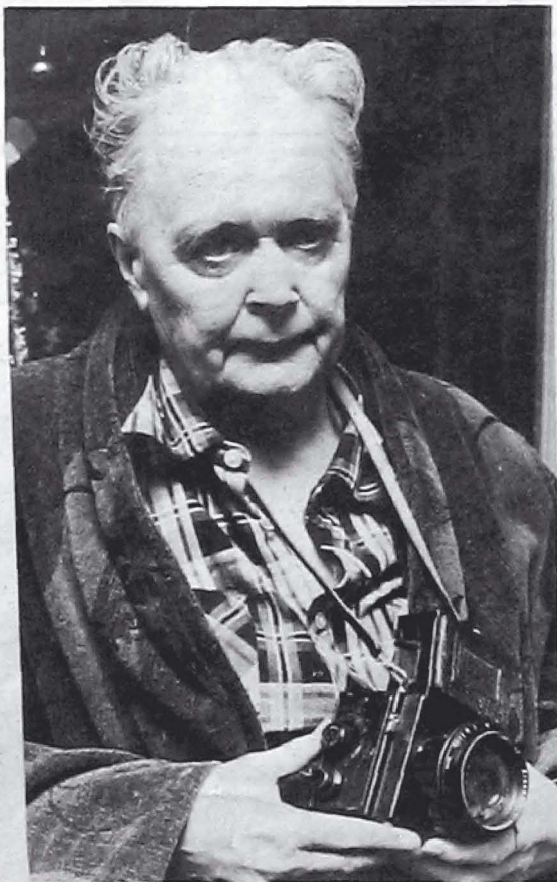
Den äldsta person som Per
Forsell fotograferat är Amanda
Fröberg från Tiden i Väster-
götaland. Till hennes stuga ledde
en knappast farbar väg.

— Då jag riktade in kameran
mot henne hade redan 107 års nö-
strött sitt silver i hennes hår.
Hon mindes tiden för skolans in-
förande i detta land, tiden för
järnvägens dragande, tiden då vi
fick telefon och telegraf, och hon
hann uppleva atomåldern. När
jag besökte henne satt hon uppe
och berättade.

• HONNOR FÖR MARIT

— Ett rykte hade nått mej att i
Dalarnas nordligaste hörn i Idre
skulle det finnas en sagolik gam-
mal krutgumma. Jag följde med
postdiljensgen till Flötningens
tullstation och övernattade hos
en tullare. Dagen därpå vandrade
 jag runt i byn och bekantade
 mej med människorna.

— Jag kom in i en liten stuga.

Per Forsell med en dyrrpip, en Zeiss Ikon Emanox-kamera,
specialbyggd för nobelpristagaren Niels Bohr.

För den kvinnan gör jag honnör, säger I

n

Där sprang en kvinna omkring i köket, kvick som en sädesärla. Jag frågade hur gammal hon var.

— 81 år.
— Det kan aldrig vara möjligt. Ni är ju kvick som en jänta och har inte ett grått hår på huvudet.

— Det är ingenting med mej, sa hon. Då skulle ni se mor min.
— Inte lever väl er mor?
— Väst lever hon. Atminstone levde hon i förra veckan då jag hälsade på henne, konstaterade den 81-åriga "jäntan" tvärsäkert.

— Jag tog taxi till Skärvagen, en by på tre gårdar. Där satt modellen för min långa resa, en kvinna på sitt 104:e år och mjölkade korna.

— På detta har jag bild, säger Per Forsell med något av en triumf och yrkesstolthet i tonfallet.

Marit Johansson, hette hon, denna kvinna, som fotograferades 1951. Hon var född den 10 november 1848.

— Marit hade aldrig sett en bio, aldrig åkt tåg, aldrig besökt en stad, aldrig varit sjuk.

• FICK HUGGA SJXLV

— När hon blev änka med sju svältande barn letade hon fram mannens avlagda smorlädersstövlar, vandrade i meterdjup snö i 30 graders kyla och med yxa och såg i skogen fick hon göra en arbetsprestation så att hon och barnen överlevde.

När Per Forsell minns Marit och målar hennes livsöde, då börjar läpparna darra, ögonen tårar och rösten skälver när han säger:

— Marit, för mej är du sinnebilden för den Svenska Kvinnan

när den är som bäst. För dej gör jag honnör!

I den rika floran av minnesbilder som drar förbi av människor han mött nämner han också gamle smeden Anders Fernström i Ala, som var född 1843 i

Folkärna. En vresig person.

— Jag minns när han höjde sin högra näve mot mej och sa: "Den här näven, Per, var den första som höjde släggan på Sändsviken då man startade 1867". Jag tycker det är värdefullt att ha en bild på den mannen i arkivet.

När Per Forsell fotograferat de gamla, så har han framförallt valt att göra det i deras egen miljö och i de förhållanden där de levat.

— Jag har blandat både dagsljus och lampljus, och helst ville jag att barnbarnen skulle vara med och hålla upp lampan, för gamlingen är alltid kär i och svag för barnbarnen.

• VÄCKTE UPPEENDE

Men det är också på ett annat område som Per Forsell gjort sig känd som något av en banbrytare. Det gäller nakenfotografering, och hans bilder av Karin eller De tre gracerna som togs på 40-talet och gick genom pressen väckte berättigt uppeende.

När man frågar hur han kunde lyckas med detta konststycke på den tiden, så svarar utan att fundera:

— Till den gode herden komma små lammen gärna. Jag hade ett gott rykte, och jag vann deras förtroende.

Som ett bevis på att Per Forsell inte är vilken fotograf som helst har han i sin ägo ett kort som visar ledamotskap i Photographic Society of America, som han erhöll i augusti 1960.

Genom bilder som gått på utställningar vida omkring i världen, vederfors han denna hedersbevisning. Ett av hans porträtt på en gammal man har också varit omslagsbild på deras stora årskrift.

Per Forsells negativsamling är obetalbar. Nu finns den arkiverad i ett bankfack i Söderhamn.

— Var har du negativen, frågade honom 1940 dåvarande landsantikvarien Philbert Humbia.

— I skrivbordslådan.
— Aj, aj, aj, sa Humbia. Du ska hyra ett bankfack. Om jag så själv ska betala, så ska dom in i ett fack redan i dag. De är ovärderliga i dag, och vad är de då inte värda för våra forskare om

femtio, hundra år, sa Humbia. Och därmed blev det.

• KAMERAN VILAR

Numera vilas Per Forsells kamera på hyllan och det fångas inga färade gammelmansikten längre. Anledningen förklarar han så här:

— Det är slut på dessa gamla och det finns inte så fina ansikten att fotografera längre. Dessa gamla är i dag lika sällsynta som en hel flock i full frihet betande zebror efter en svensk landsväskant. Det finns inte plats för dem längre i vårt samhälle. Originalen är borta. Allting har blivit så likriktat och utjämnat.

Nu nöjer han sig med att drömma tillbaka. Minnas de hundratals människor som han mött och som berikat hans liv och som gett honom stoff till att berika livet för andra människor, som vid föreläsningarna fått uppleva högtidstunder tack vare en konstnärs kamera och ett poetiskt framställningsått.

Så här summerar han: — När höstkvällens blå dunkel tätnar över Florsjöns vatten och ugglan ropar från Kasbergets granthälla, kan jag ännu ibland tycka mig höra och se det tysta grå tåget av skuggor dra förbi i slänten.

— Faderna, torpare, knektfolk, timmerbyggare, flottare och plankbärare samt beridna bussrer från södra Sverige. Jag kan tycka mig förnimma deras mumlande röster i bäckens sort, höra dem i skogsuset och känna deras närhet som värmen i mitt eget blod.

Kring den här bilden på Karin stormade det åtskilligt när den på 1940-talet publicerades. Per Forsell var säkert en av de allra första fotografer som tog nakenbilder. Hur det kunde lyckas? "Till den gode herden kommer de små lammen gärna."

säger Per Forsell och visar upp bilden av Marit Johansson i Skärvagen, som var i sitt 104:e år.

Fotograf
Foto:
BERTIL WIDMARK